

3. Белкіна Д. Правові прогалини і колізії у кримінально-виконавчому законодавстві України: поняття та зміст. *Jurnalul juridic național: teorie și practică S.R.L. Republica Moldova*. 2020. № 3 (43). Р. 77–82.

4. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року. Офіційний вісник України. 2005. № 30. Ст. 4–10.

5. Орлов Ю. В. Кримінологічна експертиза нормативно-правових актів і їх проєктів: науково-методичне забезпечення: монографія. Сімферополь: Кримнавчпеддержвидав, 2010. 266 с.

6. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: схвалена Указом Президента України від 8 листопада 2012 р. № 631/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 87. Ст. 750.

7. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: наказ Міністерства юстиції України від 29 грудня 2014 р. № 2186/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1656-14/>

8. Богатирьов І. Г. Доктринальна модель побудови пенітенціарної системи України нового типу: інноваційний проєкт. Київ: ТОВ «ВД «Дакор»», 2014. 56 с.

9. Радов Г. О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 1996. № 1. С. 12–16.

10. Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. С. 125.

ПРОБАЦІЯ, ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ – ПОКАРАННЯ, ЯКЕ ЗМІНЮЄ

Янчук О. Б.

директор

Державної установи «Центр пробації»

м. Київ, Україна

Для успіху будь – якої організації важливо єдине розуміння персоналом мети та стратегічного бачення. Наразі пробація України має свою візію, місію та цінності. **Візія** – створення справедливого і безпечного для кожного суспільства, яке прагне жити без правопорушень. **Місія** – сприяння здійсненню правосуддя та виконання альтернативних тюремному ув'язненню покарань таким чином, щоб створити відповідне середовище, де суб'єкт пробації був би готовий жити, не вчиняючи

повторних правопорушень. **Цінності:** професіоналізм, повага, партнерство, інновативність.

Одним із видів пробації є **досудова пробація**. Персонал пробації є учасником судового процесу. Це можливість для суду мати більше інформації про обвинуваченого та, відповідно, сприяти справедливому судочинству.

У 2021 році підготовлено та подано до суду більше **12 тис.** досудових доповідей. Важливим індикатором якості досудової доповіді є готовність обвинувачених брати участь у їх складанні; у підготовці **78%** досудових доповідей обвинувачені виявили бажання скористатися правом участі у їх складанні; **85%** досудових доповідей мали висновок про можливість виправлення правопорушника без позбавлення волі; **94%** вироків рішення суду про можливість виправлення без ізоляції від суспільства співпадає з висновком пробації.

3 січня 2021 року на базі Національної школи суддів України запущено дистанційний навчальний курс з пробації для суддів, який розроблено суддями за участі фахівців Центру пробації. Важливо, що ініціатива створення такого курсу надійшла саме від суддів, які зацікавлені у розумінні місця пробації у системі правосуддя та використання потенціалу пробації для справедливого судочинства.

Очевидна перевага у застосуванні альтернативних покарань, починаючи з 2017 року, говорить про посилення вектору застосування альтернатив позбавленню волі, і певні результати розвитку та становлення пробації в Україні. Зокрема, упродовж останніх чотирьох років спостерігається тенденція щодо зменшення чисельності осіб, засуджених та взятих під варту, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах (2017р. – 57,1 тис.; 2018р. – 55,1 тис.; 2019р. – 52,9 тис.; 2020р. – 49,8 тис. осіб), а в пробації чисельність осіб, які перебувають на обліку залишається сталою (2017р. – 63,9 тис.; 2018р. – 63 тис.; 2019р. – 65,5 тис.; 2020р. – 63,3 тис. осіб)

Останні чотири роки, з 2018-го, ми фіксуємо поступову позитивну динаміку індикаторів **наглядової пробації**, які свідчать про розвиток та підвищення результативності пробації, та підтверджують дієвість інструментів і заходів соціально-виховної роботи для виправлення засудженої особи: засуджено за ухилення від відбування покарання – від **3,4% до 2,4%**, скасовано іспитовий термін за невиконання обов'язків – **1,3% до 0,7%**, вчинено новий злочин у період пробації – **2% до 1%**. Ці та інші параметри діяльності пробації України вже четвертий рік поспіль висвітлюються у статистичі Раді Європи SPACE II «Пробація».

Ми розуміємо, що з часом пріоритетність криміногенних потреб клієнтів змінюється, оскільки разом з реформами змінюється економічна та соціальна політика, тобто, і цінності соціуму. Тому і реагування має

бути адекватним і своєчасним, а інструменти мають постійно вдосконалюватись.

Зокрема, за підтримки канадських партнерів ми розробили нову, четверту пробаційну програму «Формування життєвих навичок» для повнолітніх та неповнолітніх суб'єктів пробації, а також доповнили програму «Попередження вживання психоактивних речовин» додатковим модулем для осіб, які вчинили ДТП в стані алкогольного сп'яніння.

За підтримки партнерів з Іспанії та Норвегії ми адаптували для використання у пробації програму реабілітації для осіб з психічними та поведінковими розладами внаслідок вживання психоактивних речовин, яка була розроблена для використання в установах закритого типу.

Наразі вивчаємо питання розробки нових пробаційних програм: відносно осіб – учасників АТО або інших військових дій, (які мають різні поведінкові розлади та/або ПТСР); для осіб, які вчинили насильство та/або жорстоко поведились з дітьми. Роль органів пробації у протидії домашньому насильству значно зростає, оскільки станом на вересень 2021 року 424 особи, засуджені за ст. 126-1 КК України перебуває на обліку пробації, з якими працівники пробації проводять соціально-виховну роботу.

На сьогодні маємо 1058 кураторів пробаційних програм – працівників, які пройшли відповідне навчання для реалізації пробаційних програм.

За підсумками першого півріччя цього року до пробації надійшло 1209 судових рішень про покладання на засуджених обов'язку виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою. Закінчено реалізацію трохи більше половини призначених пробаційних програм.

Пенітенціарна пробація, іншими словами «сприяння на шляху додому» засудженого, який звільняється з в'язниці – є третім видом пробації в Україні.

Сьогодні маємо достатньо високий індикатор існуючої функції пенітенціарної пробації – у **86%** випадків пробація в процесі підготовки засудженого до звільнення попередньо узгодила з відповідними інституціями питання щодо можливості проживання, працевлаштування, соціального супроводу і соціального патронажу та надала відповідну інформацію на запити установ виконання покарань. Йдеться про майже **5 тисяч** звільнених осіб.

Правила пробації Ради Європи вимагають від національних юрисдикцій вживати усіх можливих заходів для підготовки засуджених до звільнення, не залишаючи їх потреби без уваги – з одного боку. З іншого боку – маємо враховувати і інтереси громади, мінімізуючи ризики небезпеки засуджених, які звільняються у відкрите суспільство, устанавлюючи при цьому нагляд з боку пробації. Такого нагляду у даний

час не існує. Для створення перспективи вирішення цього питання з вересня 2020 року рішенням Міністерства юстиції запущено пілотний проєкт, у рамках якого напрацьовується новий механізм підготовки засуджених до дострокового звільнення, з використанням інструменту оцінки ризиків, участі пробації у заходах підготовки до звільнення безпосередньо в установі, пробаційного нагляду за такими засудженими після звільнення.

Продовжується робота зі створення умов для впровадження **Єдиного реєстру засуджених та осіб, узятих під варту**. **35%** реєстраторів з числа персоналу пробації пройшли відповідне навчання та працюють з електронними справами; забезпечено обладнанням **58%** робочих місць реєстраторів. Реєстр наповнюється діючими та архівними справами.

Відповідно до Токійських правил ООН 1990 року щодо альтернативних санкцій: «Пробація створює умови для більш активної залученості громад у роботі із суб'єктами пробації, спонукання правопорушника до відчуття відповідальності перед цією громадою та відчуття справедливого правосуддя». Результатом нашої роботи є усвідомлення громадами ролі пробації у забезпеченні їхньої безпеки та підтримка діяльності і розвитку пробації на регіональному рівні.

Така підтримка здійснюється через регіональні програми, що фінансуються за рахунок місцевих бюджетів. На тепер маємо майже третину підрозділів пробації, включених у такі програми. **77%** підрозділів пробації мають партнерські громадські організації. У **81%** підрозділів пробації представники громад працюють у якості волонтерів пробації.

Вивчення міжнародного досвіду роботи пробації переконливо свідчить, що складовою ефективною роботи пробації, в певній мірі, є умови, в яких працює персонал пробації з клієнтами. Зручність та продуманість приміщень офісів пробації спроможна створити атмосферу безпеки та довіри, яка необхідна для досягнення позитивних результатів.

Те що офіс пробації є інструментом у роботі з клієнтами, ми побачили на прикладі 9-ти центрів ювенальної пробації, створених у великих містах за сприяння відповідного канадського проєкту. Але справжнім викликом було створення моделі офісу для роботи із дорослими засудженими. Перші такі моделі були створені у рамках пілотів у містах Харкові та Білій Церкві за сприяння проєкту NORLAU. Наступні спроби моделювання відбулися у містах Мелітополь та Ковель. Останнім нашим здобутком у цих пошуках стала нова модель офісу пробації в місті Києві, яка втілила досвід усіх попередніх спроб, і на сьогодні, є найбільш досконалою моделлю.

Реформа пробації є частиною пенітенціарної реформи, яку проводить Міністерство юстиції України. Одним з важливих напрямів пенітенціарної реформи є розвиток системи пробації, збільшення

альтернатив позбавленню волі та створення умов для зниження рецидивної злочинності.

У Верховній Раді України зареєстровано два законопроекти, які передбачають значні зміни у системі застосування та виконання покарань, зокрема щодо розширення функцій пробації:

- введення нового покарання у виді пробаційного нагляду;
- робота пробації з умовно-дostroково звільненими з установ виконання покарань;
- застосування засобів електронного моніторингу;
- удосконалення інституту застосування «громадських робіт».

Основні пріоритети пробації:

- цифровізація процесів ведення справ клієнтів пробації;
- продовження модернізації офісів пробації, що враховують нові підходи роботи з клієнтами пробації;
- модернізація системи професійного розвитку персоналу пробації;
- удосконалення інструментів пробації;
- розширення можливостей надання соціально-психологічної допомоги в рамках пробації;
- поглиблення співпраці з громадою для громади;
- розвиток волонтерства в пробації.